

Türkiye'nin Yeni Jeopolitiğinin Çevresi

The New Geopolitical Environment of Turkey

Asst. Prof. Dr. Hakkı Çiftçi (Çukurova University, Turkey)

Dr. Murat Koç (Gaziosmanpaşa University, Turkey)

Abstract

The World Political Atlas has been reorganized, the direction of this reorganization is determined by shared sovereignty reflexes, and is applied through strategic decisions. Metropolitan and hinterland borders form the backbone of the newly formed world political atlas. Various western- (or the US) origin approaches such as "Neo Liberal Colonialism", "The Clashes of Civilizations", "The End of History", and "Eurasian Sovereignty", introduced as the application components of the framework of sovereignty, attract particular attention as the primary sources of the newly formed political atlas. Within the embracing scope of the concept of globalization, "The new World Order" formed through a new political atmosphere with such concepts and claims as "postmodernism", "neo-liberalism", "the end of history", and "the clashes of civilizations" can neither maintain its validity nor is wholly embracing in its attempt to perceive the political future of the world. Instead of establishing a comprehensive reconciliatory platform, all of these concepts and claims reflect enormous controversy due to their characteristics leading to constant arguments and, therefore, result in new conflicts, new political actors, new relations of power, and new searches for sovereignty. New "geopolitical gaps" constitute the focus of sovereignty and power relations of the new process.

1 Giriş

Dünya Siyasal Atlası yeniden oluşturulmakta, bu oluşumun temel yönelimi, paylaşım egemenlik refleksleriyle belirlenmekte, stratejik belirlemelerle uygulanmaktadır. Bu durum yeni jeopolitik yönelişleri belirlemektedir. Metropol ve hinterland sınırları yeni oluşturulmaya çalışılan dünya siyasal atlasının omurgasını oluşturmaktadır (Hacısalıhoğlu, İ.Yaşar, 2005). Batı eksenli (veya ABD) egemenlik şemasının uygulama araçları olarak sunulan "Yeni Liberal Sömürgecilik" (Manisalı, 2005), "Medeniyetler Çatışması", "Tarihin Sonu" ve "Avrasya Egemenliği" gibi yaklaşımlar oluşturulmaya çalışılan yeni siyasal atlasın besleyici kaynakları olarak dikkati çekmektedir. Yeni bir siyasal atmosferle şekillenen "Yeni Dünya Düzeni" küreselleşme kavramının kucaklayıcı yörüngesi içinde, (Giddens, 1996) "postmodernizm", "neoliberalizm", "tarihin sonu", "uygarlıklar çatışması" gibi birçok kavram ve savlarla, dünyanın siyasal geleceğini algılamak adına, ya geçerliliklerini koruyamamaktadır ya da bütünüyle kucaklayıcı değildir. Tüm bu kavram ve savlar, geniş bir uzlaşma zemini yaratmak bir yana, sürekli tartışma üreten özellikleriyle derin bir çelişki yumağını yansıtmakta, yeni çekişmeleri, yeni siyasal aktörleri, yeni güç ilişkileri ve yeni egemenlik arayışlarını beraberinde getirmektedir. Yeni "Jeopolitik boşluklar" yeni sürecin egemenlik ve güç ilişkilerinin odağı durumuna gelmektedir (Hacısalıhoğlu, 2005a).

Bugünkü dünyada 2000 yılından itibaren bir jeopolitik değişme yaşanmaktadır. Yani tek odaklı güçten çok odaklı güce doğru bir değişme seyri içerisine girilmiştir. ABD'den ayrı olarak, Rusya, Çin, AB bir ölçüde Hindistan, Japonya gibi evrensel değerde güçler oluşmaya başlamıştır (Wolferen, 1992). Onun dışında Türkiye, İran, Endonezya, Brezilya gibi bölgesel güçler teşekkül etmeye başlamıştır (Onay, 2005a). Bu, yeni jeopolitik ortamın iki hali oluşmasına sebep olmuştur. Birincisi, ABD tek gücün egemenliği politikasını sürdürmeye çalışması ve ikincisi diğer güçlerin çok odaklı güç oluşmasına çalışması (Hacısalıhoğlu, 2005b). "Tüm bu gelişmelerin çok uzağında olmayan kendisi de son derece dinamik olan bir yapının yine son derece dinamik olan çevrenin içindeki konumunu anlama çabası içerisinde bulunan (Davutoğlu, 2003). Türkiye üç kıtanın birleşme noktası üzerinde bulunmaktadır; doğuyu batıya, batıyı doğuya, kuzeyi güneye, güneyi kuzey açıp kapamaktadır. Üç kıtanın menteşesi durumundadır. Üç kıtaya vurulan kilit ve aynı kilidi açan anahtar değerindedir. Balkanlar-Ortadoğu ve Kafkaslar'ın bileşkesi üzerindedir. Dünya adasının iki iç denizine (Akdeniz, Karadeniz) kıyıları bulunmaktadır ve bu iki denizi bağlayan Boğazlara sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti çok değerli bir arsa üzerinde kurulmuştur. Kafkaslardan, Karadeniz'e Orta Asya'ya, Balkanlar'dan Akdeniz'e ve Orta Doğu'ya uzanan coğrafi yapı, Soğuk Savaş sonrasında; güçler çekişmesinin ve sınanmasının, Soğuk Savaş kurumları ve davranışlarının meşrulaştırma çabalarının ve küresel-bölgesel güç konumlarının uygulama alanları olarak

2 Jeopolitiğin Kimliğine Dönük Durum Tespiti

Jeopolitik politikaya veri hazırlayan, kuramsal tabanı olan birer planlama çalışmasıdır. Jeopolitik, politik düzeyde veri üretmek için coğrafi ve beşeri (ekonomik, sosyal, politik, askeri, kültürel) değerleri kullanır. Jeopolitik, siyasi coğrafyanın beşeri değerlerle aktif hale gelmesidir. Politikanın iki dayanağı olan güç ve hedefi coğrafi açıdan inceler. En başta siyasi coğrafya olmak üzere, coğrafyanın bütün türleri jeopolitik üzerinde söz sahibidir (Brzezinski, 2005). İskender, Anibal, Sezar, Cengiz, Attila gibi kıtalararası uzun seferler yapan liderler

harekete geçmeden önce hedef ülkelerin ve aradaki coğrafi bölgelerin özelliklerini, hareket istikametlerini tespit ederek yola çıkmışlardır.Coğrafi muhiti politikada kullanma sanatı olan Jeopolitik 20.yy başlarında kavram olarak bu dönemde anlam kazanmaya başlamış ve özellikle iki dünya harbi arasında geliştirilmiştir. Dünya hakimiyeti peşinde koşan veya güçlü kalma uğraşı veren ülkeleri, ortaya attıkları teorilerle etkileyen büyük jeopolitikçiler çoğunlukla bu dönemde yaşamışlardır. Jeopolitiğin Düşünürleri: 19 yy sonları ile 20 yüzyılın başlarında Friedrich Ratzel(1844-1904), Alfred Mahan(1840-1914), Rudolf Kjellen(1864-1922), Nicholas j. Spykman(1893-1943), Karl Hausfer(1869-1946), Halford Mackinder(1861-1947) gibi düşünürler jeopolitiğe doğrudan ya da dolaylı katkıları olmuştur (Aktaran İlhan, 2012).

Herodot	(M.Ö. 485-425), devlet ile o devletin üzerinde yaşadığı arazinin ilişkilerini incelemişlerdir.
Eflatun	(M.Ö. 427-347)devlet ile o devletin üzerinde yaşadığı arazinin ilişkilerini incelemişlerdir.
Aristo	(M.Ö. 384-322),içinde yaşadığı Atina şehrinin özelliklerinden cesaret alarak bir ülkenin büyüüp gelişmesi için, muhtemel dış saldırılardan tepeler ve dağlarla korunmuş olması ve denizasıra ticaretten azami istifade için iyi bir limana yakın bulunması gerektiğini ileri sürmekte
Strabo	(M.Ö.63-M.S.24),devletlerin kültürel ve politik faaliyetleri ile üzerinde yaşadıkları araziler arasındaki ilişkileri belirtmeye çalışmıştır.Bu noktadan hareketle mükemmel coğrafi mevkii, iklimi ve kaynakları dikkate alındığında, İtalya'nın böyle güçlü bir devlet olabileceğini ileri sürmüştü
Jul Sezar	(M.Ö.100-44), coğrafi unsurların ülke fetihlerine olan etkilerini çok iyi incelediği bilinmektedir ve yaptığı muharebeleri kazanmasının en önemli sebeplerinden birisinin de coğrafyaya değer vermesidir denilebilir. "Galya Savaşları" isimli kitabında, coğrafya ile siyaset ve strateji arasında önemli ilişkiler bulunduğunu öne sürmüştür.
İbni Haldun	(1332-1406), coğrafya konusundaki büyük katkısı fiziki coğrafya ile tarihin ilişkisine yönelmiş olmasıdır. İbni Haldun sayesinde fiziki, sosyal ve ekonomik coğrafya, sosyoloji, ekonomi ve siyasi tarihle birleşerek " Jeopolitik " adı verilen ve senteze dayanan yeni bir bilim dalı ortaya çıkmıştır
Kardinal Richelieu	(1585-1642), Tabii Sınırlar Tezi
Friedrich List	Hayat Sahası Tezi ile, politika ile coğrafyayı birbirine bağlayan anlayışı sergilemiştir.
Monteskiyö	(1689-1775), Monteskiyö, herhangi bir coğrafi alanın iklimine önem vermiş ve bu yerlerde oturan insanların karakterlerini oturdukları yerin iklimi ile mütalaa etmiştir.
Emanuel Kant	(1724-1804),Siyasi coğrafyanın ayrı bir bilim dalı olduğunu ilk olarak ortaya atan "siyasi coğrafyanın babası" ünvanını bu husustaki görüşleriyle kazanmıştır. Hatta Kant, modern coğrafyanın kurucusu olarak tanınır.
Ratzel	(1844-1904), Çağdaş jeopolitiğin başlangıcı olarak Alman Coğrafyacı ve antropolog Friedrich Ratzel'e göre siyasi coğrafya mükemmel haritalar yapmakta ve ülkeleri tanımak için yeni bilgiler getirmekte, havanın, nüfusun, iklimin etkilerini yeterli bir şekilde açıklamakta ise de, siyasi ilimler üzerinde tatmin edici bir duruma ulaşamadığından cansız ve sade kalmaktadır. O halde coğrafya, siyasi ilimleri de yine kendi sahasında işleyerek ancak Siyasi Coğrafyayı statik olmaktan kurtaracak ve ona bir hayat ve canlılık kazandıracaktır. Teorisini önce coğrafyanın politikaya sunduğu iki temel unsura dayandırıyordu. Genişlik, fiziki özellikler, iklim vb. ile tayin edilmiş "mekan-raum"; mekânın yeryüzündeki vaziyetini tayin eden ve münasebetlerinin bir kısmını yöneten "konum".Ratzel, devletin coğrafi ve politik yapılarını biyolojik organizmalara benzeten fikirleriyle kendisinden sonra "Hayat Alanı – Lebensraum" adıyla gelişecek Alman Jeopolitik Ekolü'nün temellerini atmıştır.Ratzel, devletler arasındaki sınırlara geçici işaretler gözüyle bakıyordu. Sonunda dünya hakimiyeti için muazzam bir mücadeleye girecek olan bir kaç güçlü devletin ortaya çıkmasına sebep olacak şekilde, küçük politik bölgeler, daha büyükleri tarafından eritilecektir (Mütercimler,1997)
Rudolf Kjellen	(1864-1922)1916 yılında yazdığı "Bir Hayat Şekli Olarak Devlet" adlı eserinde, yaşayan bir organizmaya benzettiği devletin beş aktif unsurunu "Sosyopolitik, Ekonopolitik, Kratopolitik, Demopolitik ve Geopolitik" olarak adlandırmış ve böylece JEOPOLİTİK terimi doğmuştur. İlk defa "Jeopolitik" adı altında devleti bir şahısa benzeterek, her ikisinin de organlarını kıyaslamak suretiyle devletlere davranışlarında, insanlara benzer davranışlar vererek bir doktrin vazetmiştir.
Karl Hushoffer	Ratzel ve Kjellen'den daha ileri giderek yabancı referanslarla tezini kuvvetlendirme hünerini gösterdi. Mackinder'in "Kalpgâh"ını biraz daha batıya oynatarak onun fikirlerini Almanlar için kullandı.

Fransız Vidal de Blanche	Alman Jeopolitik Ekolü'nün aksine, olayların sadece müşahade ve sınıflandırılmasında kalmayarak daima coğrafi olayların izahını aramıştır. Devleti bir canlı organizma değil, "Kültürel ve Ulusal Bir Varlık" olarak kabul eder. Politikaya insan unsurunun hakim olduğu görüşündedir, bu nedenle coğrafi determinizme karşıdır. Coğrafi olaylar bir akışkanlığa sahip olup değişirler. Bu Vidal'in getirdiği önemli bir kavramdır.
Sir Halford Mackinder (Mackinder, 1996)	(1861-1947), Mackinder, dünya coğrafyasına politik ve özellikle dünya hakimiyeti açısından değerlendirme çalışmasına girmiş ve bu çalışmaları ile "Kara Hakimiyet Teorisi"ni geliştirmiştir. Mackinder'in coğrafyayı devlet idaresi için bir yardımcı olarak kullanmayı ileri sürmesine karşılık, Kjellen Coğrafyaya dayalı bir devlet idaresi sistemi formüle etmiştir. Mackinder, yeryüzünde bir tek büyük kara parçasının olduğunu kabul eder. "Dünya Adası-World Island" adını verdiği Avrupa-Asya-Afrika kıtalarıdır. Rusya'nın bulunduğu orta bölge "Heartland-Kalpgah"tır. Mackinder, üç aşamada hudutlarını geliştirdiği Heartland ile meşhur formülünü ifade eder. "Doğu Avrupa'yı elinde tutan Heartland'e egemen olur, Heartland'i elinde tutan Dünya Adasına egemen olur, dünyanın bu adasını elinde tutan dünyaya egemen olur." Böyle bir kara parçasına sahip tek devlet Rusya'dır ve dünya hegemonyasını elde etmesine mani olunmak isteniyorsa onun açık denizlere çıkmasına müsaade edilmemelidir (Sempa, 2005)
Alfred Thayer Mahan	(1841-1914)1890'da yayımlanan "Deniz Kuvvetlerinin Tarihe Etkisi" adlı eseriyle "Deniz Hakimiyet Teorisi"nin esaslarını ortaya koymuştur. 19. Yüzyılda endüstri devrimi sonucu bir yandan yeni keşifler yapılmış, diğer yandan ekonomik ilişkiler büyümüştür. Ham madde arayışı ve yeni ürünlerin pazarlanması ihtiyacı, deniz yollarının önemini artırmış, gelişen teknoloji ile mesafeler kısalmıştır. Tarihi ipek yolu önemini kaybederken, Mahan'ın "Denizlere hakim olan dünyaya hakim olur" tezi tesadüfen ortaya çıkmamıştır.
Nicolas Spykman	(1893-1943), Spykman, 1944'de yayımlanan "Sulhün Coğrafyası" adlı iki önemli eseriyle jeopolitiği Amerikan milli güvenlik politika ve stratejisinin dayanacağı coğrafi esasları ve yaptığı dünya coğrafyası değerlendirmesi ile de "Kenar Kuşak Teorisi – Rimland"i ortaya koymuştur. Spykman bu teori ile aslında Mackinder'in Kara Hakimiyet Teorisine cevap vermekte ve Sovyetleri Asya'nın merkezi bölgesinde tutacak ve denizlere çıkışını çok büyük ölçüde engelliyebilecek politika ve stratejileri ön plana çıkarmaktadır. ABD'nin güvenlik stratejisinin oluşumunda benimsediği Kenar Kuşak ve Deniz Hakimiyet Teorileri günümüze kadar aktüelliğini devam ettirmişlerdir.
Pascal Boniface,	Jeopolitik, uluslararası ilişkilerde tarafların genel yaklaşımlarını ortaya koyan, ilgili aktörlerin satranç hamlelerini analiz etmeye yarayan bir sistem yaklaşımı olarak açıklamaktadır. Boniface haklı olarak fiziki coğrafyanın, devletlerin politikası üzerinde yakın etkisini jeopolitik olarak tanımlamak gerektiğini ifade etmektedir.
Yves Lacoste,	Günümüzde Jeopolitik teorilerden ziyade "Jeopolitik Problemler" olduğunu ve bu problemlerin olabildiğince objektif olarak sergilenmesi gerektiğini ve bu maksatla yegane yöntemin oyunları, gelişmeleri, birbirine zıt argümanlara sahip güçleri ve liderlikleri olduğu gibi ortaya koymak olduğunu iddia etmektedir. Jeopolitiği ulusal sorunlar ve azınlık sorunları etrafında odaklayarak da mikro milliyetçiliği körüklemektedir
Jacque Attali;	Güç ve güç olabilmenin şartları üzerinde durmakta, 21. yüzyılın jeopolitiğinin iki şeye sık sıkıya bağlı olacağını ve bunlarında AB ve ABD arasındaki ortaklığın alacağı şekil ile Rusya ve Çin'in pozisyonları olacağını vurgulamaktadır.
Foucher	Foucher'e göre bugün jeopolitik, dinamik bir dış politika coğrafyası halini almıştır.
Brzezinsk	Brzezinski açıkça; "Avrasya'ya egemen olan dünyaya egemen olur" demektedir.
Samuel Huntington	1993, 21. yüzyıldaki büyük savaşların medeniyetler arasında meydana geleceğini ileri sürerken, karşıt medeniyetlerin de Katolik Dünyası, Ortodoks Dünyası, İslam Dünyası ve Konfüçyen devletler olduğunu belirtmektedir. İleri sürdüğü tezin özeti; 19. yüzyılda devletler, 20. yüzyılda ideolojiler çarpışmıştı, 21. yüzyılda ise kültürler çarpışacaktır (Keskintepe,2003). Huntington bu tezinde 1960'larda Fransız filozof Raymond Aron ve 1940'lı yıllarda İngiliz Arnold Toynbee ile Christophe Rufin'in benzer görüşlerinden de destek almaktadır. Huntington'a göre dünya dini ve etnik blok teşküllerinin ve çatışmalarının eşliğinde olduğu bir çağa giriyordu. Sınırlar artık ulusal devletleri değil kültür bölgelerini gösterecekti. Geleceğin global politik çatışmaları uygarlıkları birbirinden ayıran çizgiler üzerinde olacaktı. Rufin bir "Avrupa Kalesi" eğiliminden bahsederken, Huntington benzer şekilde; her kim batıyı bir arada tutmak istiyorsa ülke içinde batılı kültürü sadece muhafaza etmemeli, aynı zamanda batının sınırlarını da tarif etmelidir. Uluslararası güç mücadelesinde kültür bilinçli olarak bir araç haline getirilmektedir.

Jeopolitik yeni ve genç bir bilim dalı sayılabilir. Hatta oluşumu ve gelişimini tamamlayıp temelini oturduğu bile söylenemez(Hacısalıhoğlu, 2005b). Guido Fischer'in işaret ettiği coğrafi durum, toprak genişliği, nüfus

sayısı ve yoğunluğu, organizasyon yeteneği, kültür düzeyi, sınır özellikleri, ve komşu ülkelerin tutumlarından oluşan **politik faktörleri**, iktisat politikalarının etkinliği, uyum kabiliyeti, yenilikçi zeka gibi **psikolojik faktörler**, toprak verimi, hammadde kaynaklarının zenginliği, sanayi kapasitesi, teknoloji düzeyi, ticaret hacmi ve finansman imkanları gibi **ekonomik faktörleri** ele geçirmek maksatlı (Ergin, 2008), nükleer silahların çoğalması, çevrenin bozulması, tekno ekonomik hız gibi olabilecek felaket beklentileri insanlarda gelecek kaygısı oluşturmaktadır (Morin, 2005). Bu kaygıları bertaraf edebilmek için müzakereler, iyi niyet görevi ve uzlaştırıcılık, tek yanlı kararlar, iktisadi baskılar ve savaşa yakın durumlar, tahrik ve tedhiş kampanyaları, sabotajlar ve darbeler, soğuk savaş, sınırlı savaşlar, topyekün savaşlar, değişen dünya ve nükleer silahlar gibi uluslar arası politika aksiyonları çağımızda değişik platform ve zeminlerde kendine yer edinmiştir (Ergin, 2008). Çelişkiler, barışı egemen kılamama, çıkar çatışmaları, sanal düşmanlıklar, yönetme-yönetilme ayrışmasının kökleşmesi gibi hususlar yeni bir düzen arayışını sürdürmekte ve yeni koşulların dinamik ortamından yararlanma yollarıyla egemenlik kutuplarını oluşturmaktadır (Hacısalıhoğlu, 2005b). Kuvvetler dengesinin dışında ise, pasifizm, İzolasyonizm, nötralizasyon ve silahsız duruma getirilme, tecavüz savaşlarının kanunsuz aksiyon sayılması, birbiriyle rekabet eden büyük politik ve ideolojik bloklardan birine veya diğerine katılmadığı ve bunlarla askeri bağlaşmayı reddeden nötralizm doktrini gibi doktrinler ise kuvvetler dengesi dışındaki korunma ve savaşız aksiyon politikaları içerisinde yer almaktadır (Ergin, 2008). Öte yandan bölgesel, global ve fonksiyonel bütünleşme ise ulusal politikalarda belirleyici olmaktadır (Aydın, 2002), Jeopolitik bir düşünce hayatı, politika ve strateji gibi hareket tarzları üretilmesi bağlamında bir çok anlaşmazlığın kaynaştığı bir kavramdır (İlhan, 1989). 1967 yılından bu yana savunulduğu gibi, güç merkezlerine göre yapılacak jeopolitik yorum ve değerlendirmeler teorilerin yerini almış, yeni teoriler üretmek gereği kalmamıştır. Evrensel ve bölgesel düzeydeki güç odakları, bunların coğrafi ve jeopolitik kurumları, güçlerin olanakları, niyet ve amaçları belirleyici olmaya devam etmektedir. Jeopolitiğin coğrafi unsurları stratejide “mekân”, beşeri unsurları stratejide “güç” komşuluğudur. Her ikisinde de konuları, düşünceleri akıcı kılan zamandır. Bütün bu unsurların toplu değerlendirmesi coğrafi temele dayanan ulusal gücü belirler. Coğrafyaya dayanmayan, coğrafi değerleri dikkate almayan ulusal güç araştırmaları eksiktir. Ulusal gücün de unsurları olan, jeopolitiğin bu alt birimlerinden her birisi ayrı ayrı stratejik değer taşırlar (Özey, 1999).

3 Türkiye'nin Yer Aldığı Yeni Jeopolitik Ortam

Türkiye, geniş olduğu kadar, sorunlar, çatışmalar ve istikrarsızlıklar içeren bir coğrafyada yaşamaktadır. Ancak Türkiye, böyle bir bölgede bir barış ve istikrar adası olma özelliğini koruma başarısını göstermiştir. Türkiye, Avrupa'dan Pasifik'e ve Orta Doğu'ya uzanan geniş coğrafyada yer alan ender demokrasilerden biridir.

Büyük ölçüde coğrafi bütünlüğe sahip Anadolu Yarımadası, Balkan Yarımadası, Kafkaslar, İran, Arap Yarımadası ile çevrelenmiştir. Anadolu Yarımadası bu konumu ile bu coğrafyanın kalesi ve Dünya Adasının merkezi görünümündedir. Doğu-Batı ve Güney-Kuzey istikametlerindeki her türlü girişimi bloke eder veya yolunu açar. Türkiye; ABD, Rusya ve AB gibi güç odaklarının çıkarlarının yol kavşağında, politikalarının güzergahı üzerindedir (Tezkan, 2005). Hatta zaman zaman bu politikaların hedefi veya hareket noktası olabilmektedir. Türkiye coğrafyası, NATO sorumluluk alanı dışında kalan Ortadoğu, Kafkaslar ve Orta Asya bölgelerinde Batı çıkarlarına vaki olabilecek tehditlere, istenmeyen değişimlere müdahale için en yakın ve en uygun bir hareket platformu teşkil eder. Türkiye coğrafyası üzerinde her anlamda ve her alanda zayıf toplumlarını yaşama şansı yoktur. Bir bölge devleti durumunda olan ve evrensel genişlikte etkinlik arayan Türkiye çok duyarlı bir konumdadır (Atalay 2000). Türkiye Cumhuriyeti, zor bir coğrafyada yer almaktadır ve uzun vadeli politikalar üretmesi kolay değildir. Çünkü bu politikalar çok yönlü, çok seçenekli ve bağımsız politikalar olmayı gerektirir. Türkiye'nin politika üretiminde yakın çevresi, Avrasya'daki güç odakları ve küresel güç ve aday güçler etkin faktörlerdir. Bu nedenle, Türkiye için seçenekler sunmadan önce, Türkiye'yi çevreleyen coğrafyadaki jeopolitik gelişmeleri ve Avrasya'dan başlayarak ABD, AB Rusya Federasyonu, Balkanlar, Ortadoğu, Kafkasya, Orta Asya ve Çin'in bölgesel ve Avrasya çapındaki muhtemel politikaları ve stratejileri ile Türkiye'ye bakış açılarına özetle yer verilecektir. Brzezinski, aynı eserinde Türkiye'nin önemini aşağıdaki gibi değerlendirmektedir (Brzezinski, 1992). Yeni Jeopolitik Koşullarda Türkiye'nin Konumu ve Seçenekleri Türkiye, üç kıtanın (Asya, Avrupa ve Afrika) teşkil ettiği “Dünya Adası”nın menteşesi durumundadır. Aynı zamanda bu menteşeyi açan ve kapatan bir kilit ve anahtar değerindedir. Bu üç kıtanın iç denizleri olan Akdeniz ve Karadeniz'i birbirine bağlar. Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'yu birleştirir ve ayırır. Bu coğrafi konum dünyada ve bölgede oluşabilecek her türlü güç yapısına göre büyük bir değer taşır. Bu coğrafi konum ve beşeri değerlerle oluşan ülke jeopolitik gücü dünya ve bölge güçleri ile birlikte değerlendirildiği ve yorumlandığı zaman Türkiye'nin Jeopolitik konumu belirlenmiş olur (Serin, 2004)

Türkiye, jeopolitik ve jeostratejik mevkii itibarıyla; dünyanın en önemli petrol rezervlerine sahip Orta Doğu ve Hazar Havzası, önemli deniz ulaştırma yollarının kavşağı durumunda bulunan Akdeniz Havzası, tarihte her zaman önemini sürdürmüş olan Karadeniz Havzası ve Türk Boğazları, SSCB ve Yugoslavya'nın dağılması sonucu yapısal değişikliklere uğrayan Balkanlar, etnik çatışmalar yanında, zengin tabii kaynaklara sahip Kafkasya ASAM(2003) ve bunun daha ötesinde Orta Asya'nın oluşturduğu coğrafyanın merkezinde etkili bir konumda bulunmaktadır. Üç kıtayı birbirine bağlayan ve çok önemli bir jeostratejik konuma sahip olan Türkiye,

aynı anda bir Avrupa, Asya, Balkan, Kafkas, Ortadoğu, Akdeniz ve Karadeniz ülkesidir. Kısacası Türkiye bir Avrasya ülkesidir. Anadolu Yarımadası'nın sunduğu zenginlikler ile tarih boyunca jeopolitik bir kavşak niteliği taşımış olan bu topraklarda yaratılan insanî değerlerin en güzel yönlerini benimseyen Türkiye Cumhuriyeti, çeşitli kültürlerin güzel bir sentezini oluşturmaktadır. Demokratik, müreffeh ve istikrarlı bir Türkiye, doğu ile batının değerlerinin bütünleşip, bir arada yaşayabileceğinin çarpıcı kanıtıdır. Türkiye'nin hem doğulu, hem de batılı yönleri, üyesi olduğu uluslar arası örgütlerin çeşitliliği ile de kendini göstermektedir. Türkiye aynı anda NATO, Avrupa Konseyi, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ), Ekonomik İşbirliği Teşkilâtı (ECO), D-20 ve İslâm Konferansı Örgütü (İKO) üyesi olan yegâne devlettir (Başoğlu, 1999). Türkiye ayrıca, gelecek yüzyılda Hazar ve Orta Asya doğal kaynaklarının batıya ulaşmasında doğal bir köprü rolü üstlenmektedir. Dünya doğal enerji kaynaklarının %70'i Türkiye'nin etrafında kümelenmiştir. Hazar petrolünün batıya taşınmasını öngören ve uluslar arası camiadan büyük destek bulan Bakü-Ceyhan projesi, petrol nakil güzergâhı bakımından en istikrarlı ve güvenli ortamı sunmakta ve çevre korunması bakımından da en az riski taşımaktadır. Soğuk Savaş ertesini şartlar içinde dünyanın en duyarlı bölgelerini oluşturan Balkanlar, Karadeniz ve Akdeniz Havzaları, Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu coğrafyasındaki gelişmeler, Türkiye'nin bu bölgelerdeki rollerine ve etkinliklerine yenilik ve hareketlilik getirmiştir. Bu coğrafyadaki oluşumlar, dünyanın ve Avrupa'nın geleceğinde belirleyici rol oynayacaktır (Çeçen, 2005). Türkiye bir yandan bu oluşumların yol açtığı sorumluluklarını bütün gücüyle yerine getirmeye, diğer yandan da yeni imkân ve fırsatlardan yararlanmaya çalışmaktadır. Böylesine önemli ve geniş bir coğrafyada, Türkiye, etkinliğini ve belirleyici rolünü önümüzdeki yüzyılda da devam ettirme zorunluluğundadır. Balkanlarda, Orta Doğu'da ve Kafkasya'da barış ve istikrar sağlanmadıkça, Avrupa ve Asya'nın tam anlamıyla birbirine kenetlenmesi mümkün değildir (Yıldızoğlu, 2004). Türkiye'nin, Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkaslar'daki ihtilâfları söndürme inisiyatiflerine katkısı, bu kenetlenmenin gerçekleşmesine yöneliktir (İlhan, 1999). Jeopolitik fırsatlar ve ilişkiler açısından AB, Rusya, Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya ve Çin'e kısa bir tur atılırsa; Türkiye'nin AB'ne katılması ile AB coğrafyasının hudutları Asya'ya, Ortadoğu'ya doğru uzanacak; Ortadoğu, Kafkasya güneyi ve Doğu Akdeniz AB'nin hudutlarını teşkil edecektir (Özdağ, 2003).

Öte yandan, Kafkasya açısından yapılacak özet değerlendirmede, Türkiye'nin Kafkasya'dan jeopolitik ve ekonomik yararlar sağlayabilecek durumda olduğu görülmektedir. Türkiye'nin eğilimleri Kafkas ülkeleri üzerinde belirleyici bir etki yapma olanağına da sahiptir. Orta Asya (Türkistan)'da ise, Türkiye'nin hem handikapları ve hem de kuvvetli kozları vardır. Tarihi ve kültürel bağları, Türk özel sektörünün dinamizmi ve eğitim alanındaki girişimler Türkiye'ye özel bir mevki sağlamaktadır. Türkiye, Orta Asya petrol ve doğal gazının önemli bir kısmının dünya piyasalarına ulaştırılmasını üstlenebilirse daha ağırlıklı bir rol oynayabilecektir (Taşağıl, 2004). Türkiye'nin Çin'e karşı stratejisi 2020 yılları Çin'ine yönelik olmalıdır. Eğer Türkiye Çin'i ihmal ederse bu, Çin'in İran ile işbirliğini daha da güçlendirme sonucunu verir. Çin şimdiden İran'a Ortadoğu'da başlıca müttefiki olarak bakmaktadır. Türkiye Çin'i iyi öğrenmeye çalışmalı, uzun vadeli bir strateji saptayarak çok yönlü ilişkiler içeren "yakın işbirliği"ni tesise gayret etmelidir. Çin'in, bugünkü tek kutuplu küresel sistemi çok odaklı küresel sisteme dönüştürmeye gayret sarf ederken globalleşmeye de ayak uyduracağını ve kendine özgü sistem içinde kendi gelişmesini gerçekleştirmeye gayret edeceğini düşünmek hatalı olmaz (Kuchins, 2005). Ortadoğu ile ilgili fırsatlarda ise, Türkiye'nin jeopolitiğinin ve jeostratejisinin şekillenmesinde Ortadoğu'nun payının önemli olduğu bilinmektedir (Hacısalıhoğlu, 2005c). Bu gelişmelerin öznesi konumunda olan Türkiye için alternatif olacak fırsatlar, ya Soğuk Savaş'tan kalma ABD'ye sadık müttefiklik rolünü, ortaklık kavramının özünü yansıtmayan bugünün "stratejik ortaklık" yakıştırmasıyla yaşamaya devam edecek ya da bölgesinde barış kuşağı yaratmayı öncelikli sayan (Şimşek, 2005a), yeni işbirliği ve ilişkiler zemini kurabilen, kalıcı, köklü, dengeleyici ve çok seçenekli ilişkiler üretebilen sözü dinlenen ve sorunlara Türkiye'den ve ulusal çıkarları temelinden ödünsüz bakabilen "aktif bir bölge gücü" olmaya karar verecek (Henze, 1995).

4 Sonuç ve Öneriler

Bugün uluslararası ilişkilerin geldiği noktada, "Tek kutupluluk, geçici bir güç boşluğunun doğurduğu durumdur". Waltz ise bu tartışmayı tamamlayıcı bir ifadeyle; "yeni bölgesel güçlerin ortaya çıkmasının zaten çok zayıf olan bu durumu değiştirdiğini" söylemektedir (Waltz, 1993). ABD, iki Almanya'nın birleşmesi, Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve Körfez Savaşından sonra bir süre tek kutup olma vasfına sahip olmayı istemiştir. Hatta, belki de bu rolü istemese de yüklenmek zorunda kalmıştır, Ancak, özellikle Almanya, Fransa, Türkiye, Mısır ve İran'ın bölgelerinde ekonomik ve mali bir güç haline gelmeleri, ister istemez ABD'yi bu rolden uzaklaştırmıştır. Dikkat edilirse, Almanya ve Fransa bu süreci AB'yi kullanarak yapmışlardır (Açıkçeşme, 2005). Türkiye, Mısır ve İran'ın durumu farklıdır. Bu ülkeler, halkının refahından keserek jeopolitik pozisyonlarını korumuştur ve bölgesel güç olmuşlardır. Yeni uluslararası siyasal sistem, dış politikada olduğu kadar iç politikadaki baskıyı da artırmıştır. Bunun sonucu, iç politikadaki karar verme sürecinde de aktörlerin artması olmuştur (Baldwin, 1995). Bürokratik sınırlamalar, her müzakere sürecini yavaşlatan bir rol oynamaktadır (Fisher, 1997). Büyük güç olmanın getirdiği yükümlülükler, onları bölgesel güçlerden daha fazla güvenliği koruyucu (security manager) olmaya doğru itmektedir (Hopmann, 1995). Eğer sistemin yapısı, çok merkezli (polycentric) ise, devletlerin

tehdit algılamaları daha yoğun hissedilir. Hiyerarşik çok merkezli yapıda ise, bir süper gücün tırmanmaya etki yapması veya önlemesi mümkündür (Goldstein ve Pevehouse, 1997).

Öte yandan, dünya, biten Soğuk Savaş'ın ideolojik karşıtlığından yeni çelişkiler üreten ve gerilimi, savaşları tükenmeyen bir atmosfere doğru sürüklenmektedir. Askeri girişimler, silah üretimi, aşırı silahlanma, nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlara sahip olma, ileri askeri teknoloji üretimi, yeni askeri örgütlenme çabaları sürmektedir. "Füze kalkarı" projesinden Avrupa ordusu oluşumuna, silahsızlanma anlaşmalarını geçersizleştirme eğilimlerinin belirlenmesinden, kitle imha silahları üretiminin sürmesine, boyutlanan yeni tehdit algılamalarından, küreselleşen teröre dek uzanan geniş yelpaze içinde, biten Soğuk Savaş'ın egemen bir dünya barışına dönüşmemesinin yansımalarını görmekteyiz (Onay, 2005b). Türkiye'nin coğrafi konumu, Soğuk Savaş sonrasında ve Avrasya zemininde Avrupa ve Asya uzanımlarıyla temelde iki boyutlu ilişki alt yapısını adeta koşullandırmaktadır. Bu temel iki boyut ayrıca alt seçenekler üreterek, çok boyutlu ilişki düzeneğini Türkiye adına yapılandırmaktadır. Ancak güç şemasında da yansıtıldığı gibi asıl olan sahip olunan coğrafi konumun yönlendiriciliğini benimseyerek, onunla iyi iletişim kurarak, birikimini ve rolünü algılayarak gereğini yapabilmektir. Tüm bu açılımlardan sonra denilebilir ki, dünya siyasal yaşamı adına "tarihin sonu" gelmemiştir. Dünyanın bugününe yansıyan çelişkilerini "Medeniyetler Çatışması" türü tezler açıklayamamaktadır. Asıl çelişki gelişmişlik farklılığını derinleştirmesini önleyememektir kaynaklanmaktadır. Bu tabloyu besleyen ana kaynak ise güç ilişkilerine yansıyan çıkar çatışmasıdır (Tahsin, 2001). Soğuk Savaş sonrasında "jeopolitik boşlukları" yeniden oluşturulmaya çalışılan siyasal atlasın öncelikli paftaları olarak ele alınmaktadır (Hacısalihioğlu, 2005a). Balkanlar'dan sonra Orta Asya ve güncel olarak bugün Orta Doğu (Irak odaklı) yeni çözümlerin ve düzenlemelerin odağı durumuna gelmektedir. Afganistan (Baleta, 2005) sonrasında Irak'taki odaklanma, oluşturulmaya çalışılan yeni Orta Doğu haritasının temel paftası olarak yansımaktadır (Öztürk, 2005). Bu çerçevede Irak konusundaki ABD ısrarı, Avrasya stratejisinin bir gereği olarak oluşturulmaktadır (Cordier, 2005). Bu çerçevede yer alanlar, ABD açısından bugün de geçerliliğini korumaktadır. Ancak ilaveler de vardır. Örneğin Avrupa (Fransa-Almanya) Rusya yakınlaşması, Rusya'nın ekonomik toparlanması, ABD açısından Avrasya jeopolitiğini boyutlandırmaktadır. ABD'nin Avrupa'ya bakışı farklılaşmıştır. Gerek Avrasya egemenliğine yönelik, gerekse Rusya-Çin Fransa-Almanya dengeleri açısından ABD'nin Avrupa'daki sıklet (ağırlık) merkezi Batıdan daha doğuya doğru kaymaktadır. Polonya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan gibi eski Doğu Bloku ülkeleri bu yönleşte önem kazanmaktadır. ABD Baltık'tan-Balkanlar'a, doğu eksenli bir jeopolitik hattın oluşumunu arzulamaktadır. Hem Avrasya'ya yakınlaşmak hem Rusya-Avrupa (Almanya-Fransa) yakınlaşmasını jeopolitik olarak perdelemek, hem de Irak konusunda boyutlanan Fransa-Almanya-ABD ayrışmasının bir uzantısı olarak bu yeni jeopolitik hat ABD'nin Avrupa'ya yönelik güvenilir – güvenilir olmayan müttefik" ayrımına yönelik anlamlar içermektedir (Davutoğlu,2003). AB, ABD bölge açısından bunları düşünürken, Türkiye, kendini tam olarak tanımlayamamakta, stratejik çeşitliliğini oluşturamamakta, AB karşıtlığı veya yandaşlığına sıkıştırılmış, dağınık ve ufuksuz bir çizgi üzerinde seyrini sürdüren bir ülke görünümü vermektedir (Canbolat, 1998). Tüm bunlar yeni Siyasal Atlas'ın oluşum sürecinde, Türkiye'nin yeni bir jeopolitik konum ve ortama yüz yüze olduğunun resmini çizmektedir. Bu yeni jeopolitik konum ve ortam, Türkiye'nin ulusal duruşunu belirlemesini, "aktif bir bölgesel güç kimliğini" tartışmasız kılmasını, iç ve dış jeopolitik bütünlüğü oluşturmasını, çok seçenekli, stratejik öngörülerle bezenmiş bir jeopolitik konum elde etmesini koşullandırmaktadır (Arat, 2003). Bu yaklaşım, Türkiye'nin, Doğu Akdeniz, Kıbrıs, AB ve Kuzey Irak gibi güncellik taşıyan ve sıkıntılar üreten konuları karşılayabilme, çözüme kavuşturabilme, gelecek güvencesine bağlayabilmesine olanaklar sunmaktadır (Şimşek, 2005b). Tüm bunlar göstermektedir ki Türkiye, ulusal güvenlik stratejisini yeniden ele almalıdır. Türkiye merkezli bir dünya algılamasıyla tüm gelişmeleri ve yönelişleri derinlemesine irdelemelidir. Jeopolitik konumunun öngördüğü gibi Avrupalı kimliğini, Asyalı kimliğiyle dengelemesi, geleceğin güç ilişkilerini belirleyecek olan Avrasya jeopolitiğinde etkin olabilmenin stratejisini geliştirmesi, kendi tehdit (Yeniçeri) algılamalarının bir gereği olarak ekonomi, kültür, hukuk gibi alanları da içine alan geniş ve etkili yeni bir ulusal güvenlik stratejisi geliştirmesi, yeniden kalkınma heyecanını hissederek, benlikli ve kimlikli bir yükseliş hedeflemesi Türkiye açısından büyük öneme sahiptir (Kabasakal, 1996)

Kaynakça

- Açıkkçeşme, S. 2005. "The Underlying Dynamics of the European Security and Defence Policy" Resarch Assistant, Department of EU studies, Institute of Social Sciences, Ankara University
- Atalay, İ. 2000. "Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği", Ege Üniversitesi Basımevi, ISBN:975-94965-5-0, İzmir
- Aydın, S. 2002. "Türkiye'nin Tam Üyeliğinin Avrupa Birliğine ve Türkiye'ye Katkıları", İKV Yayınları, No:168, İstanbul Mayıs, 2002, s.7
- Aydın, Mustafa(2000), "New Geopolitics of Central Asia and the Caucassus", SAM papers No.2/2000, Ankara, June 2000
- Arat, F. C. 2003. "Atatürk'ün Strateji Anlayışı", *Anıtkabir dergisi*, Yıl:3, Sayı:14, Temmuz 2003, Ankara
- ASAM 2003), "Kafkasya'nın Jeopolitik Sorunları", Avrasya Bir Vakfı, ASAM Yayınları:53/07, Ankara,s.20

- Baldwin, D. A. 1995. "Security Studies and the End of the Cold War". World Politics. No. 48. 1995, ss.126,127 ve 130
- Baleta, A. 2005., "Eski Jeopolitiğin Yeni Perspektifleri", <http://www.yarindergisi2/> haziran2002, (Erişim Tarihi,09/12/2005)
- Başoğlu,U., Ölmezoğulları N. Ve Parasız İ.1999. "Dünya Ekonomisi", Ezgi Kitabevi, 1.Baskı, Bursa
- Brezezinski, Zbigniew(2005), "Jeopolitik Boşluk", <http://www.bkd.org.tr/analiz/jeopolitikboşluk.asp>, Erişim Tarihi, 09/12/2005
- Canbolat İ.S.1998."Uluslar üstü Sistem AB: Bir Dönüşümün Analizi", Alfa Yayınlar, Geliştirilmiş 2.Baskı, İstanbul
- Cordier, De Bruno.2005."The Southern ex-Soviet republics after one and a half decade of independence:from transition societies to developing countries?", Avrasya etüdleri, 27-28 Sonbahar-kış 2005
- Çeçen, A. 2005. "Avrupa ve Türkiye", <http://www.jeopolitik.org/jeo-4/cecen4>, Erişim Tarihi 09/12/2005
- Brezezinski, Z.1992. "Büyük Çöküş", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,Genel Yayın no:309, Ankara
- Davutoğlu, A. 2003. "Stratejik Derinlik", Küre Yayınları 13. Baskı, Stratejik Araştırmalar:1, Haziran, 2003, İstanbul
- Ergin, Feridun, "Uluslararası Politika Stratejileri", İstanbul Üniversitesi yayınları 2008, İstanbul, s.9
- Fisher, Roger, Andrea Kupfer SCHNEİDER, (1997). Coping with International Conflict. New Jersey: Prentice Hall.1997, s.148
- Giddens, A. 1996. "Beyond Left and Right, The Future of Radical politics, Polity Pres,1996
- Goldstein, J. S. ve Pevehouse J. C. 1997. "Reciprocity, Bullying and International Cooperation Time Series Analysis of the Bosnia Conflict". American Political Science Review. Vol. 91, No. 3 1997, s.51).
- Hacısalihoğlu, İ.Y. 2005a."Dünya Siyasal Ortamının Berraklaşanlarla Türkiye'yi Algılamak", <http://www.jeopolitik.org/jeo-3>, (Erişim Tarihi:09/12/2005)
- Hacısalihoğlu,İ. Y.2005b. "Jeopolitik Doğarken", (2005c) "İraktan Avrasya Jeopolitiğine Yansıyanlar ve Türkiye", <http://www.jeopolitik.org/jeo-4/editörden.asp>, (Erişim tarihi:09/12/2005)
- Henze, Paul B.1995. "Türkiye'nin Yeni Jeopolitiği Balkanlardan Batı Çin'e", Harp Akademileri Basımevi, İstanbul
- Hopmann, 1995, . Terience. (1995). "Two Paradigms of Negotiation: Bargaining and Problem Solving".The Annals 542. ss,36,37
- İlhan, S. 1989. "Jeopolitik Duyarlılık", Atatürk, Kültür, Dil ve tarih Yüksek Kurumu Yayınları, VII Dizi s.113,
- İlhan, S. 1999."Türkiye'nin Jeopolitik Konumu ve Türk Dünyası", Atatürk Yüksek kurumu Atatürk kültür Merkezi Başkanlığı", ISBN:975-16-1164-4, Ankara
- Kabasakal Ö.1996. "Dönüşüm Sosyal ve Stratejik Çözümler", Seba İlimi Araştırmalar Dizisi 8, Ankara
- Keskintepe,R. 2003. "On the Compatibility of İslam and democracy:The Turkish Experience",NSF Review,
- Winter 2003, Deputy Director and Directorate General For Policy Planning for the Ministry of Foreign Affairs of Republic of Turkey
- Kuchins, Andrew, "Çin-Rus İttifakının Evrimi", Çev.İbrahim Kiras, <http://www.geocities.com/İbrahimkiras/cinrus.html>,Erişim Tarihi:09/12/2005
- Manisalı,E. 2005. "Batı'da Kapitalizm,Hristiyanlık ve Ulusallık Örtüşmesi", <http://www.jeopolitik.org/jeo-4/jeo-2/manisali-2-1.asp>,Erişim tarihi:09/12/2005
- Mackinder, H. J 1996. "The Geographical Pivot of History",in democratic ideals and reality"
- Morin, E. 2005. "Avrupa Birliği'nin açık bir ahlaki, dinamik bir dini henüz oluşmadı", İktisat, İşletme ve Finans Dergisi Söyleşi, Yıl:20, Sayı 234, s.12, Eylül 2005, Ankara
- Mütercimler, E. 1997. "21.Yüzyıl ve Türkiye Yüksek Strateji", Erciyas Yayınları,ISBN 975-8029-03-07
- Onay, Y. 2005a." Küresel Jeopolitik Durum ve Rusya Değerlendirmesi", <http://www.jeopolitik.org/jeo-2/Onay2-1>, Erişim tarihi:09/12/2005,
- Onay, Y.2005b. "Soğuk Savaş Sonrası Düzenin Getirdiklerinin Türkiye Jeopolitiğine yansıması ve Tehdit Farklılaşması", <http://www.jeopolitik.org/jeo-4/onay4-1.asp>.
- Özdağ Ü, Kalafat Y, Erol,M.S. 2003. "21.Yüzyılda Türk Dünyası Jeopolitiği", Avrasya Stratejik araştırmalar merkezi yayınları", Muzaffer Özdağ'a armağan, 3.Cilt, Jeopolitik Strateji terör Dizisi 61, Ankara

- Özey, R. 1999. "Dünya ve Türkiye Ölçeğinde Siyasi Coğrafya", Aktif yayınevi, ISBN:975-6755-07-5, İstanbul
- Öztürk, M. O. 2005. "11 Eylül Sonrasında Ortadoğu ve Irak", <http://www.jeopolitik.org/jeo-2/öztürk2-1.Erişim> tarihi:09/12/2005
- Sempa,P.(2005)Jeopolitik merkez ve kara hakimiyeti teorisi, <http://www.geocities.com/ibrahimkiras/jeopol.html>, Erişim Tarihi, 09/12/2005
- Serin, Vildan, Aral Berdal, Köse, M.(2004), "The Geopolitical and Economic transition in Eurasia Problems and Prospects", Global Scholary Publication", I-59267-077-6, İstanbul
- Şimşek, H. 2005a. "Türkiye ve Çevresinde Barış Ortamı Koşulları", <http://www.jeopolitik.org/jeo-4/şimşek4-1.asp>/Erişim Tarihi:09/12/2005
- Şimşek,H. 2005b. "Türkiye Kıbrıs ve AB İlişkileri...", <http://www.jeopolitik.org/jeo-2/şimşek2-1.asp>
- Tahsin, E. 2001. "Dünya Ekonomisinde Üç Aktör", İktisat Dergisi, Dünya Ekonomisi Nasıl Yönetiliyor, İFMC Yayınları, Yıl:2001, Sayı,416, İstanbul
- Taşağıl, A. 2004. Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve yarını", Stratejik Araştırmalar Dergisi, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı yayınları, Yıl 2, Şubat 2004, Sayı:3
- Tezkan, Y. 2005."Süper Bir Güç:Rusya ve Türkiye", <http://www.yarindergisi.com/yarindergisi/haziran2002>, Erişim Tarihi, 09/12/2005
- Waltz, K. N. 1993. "The Emerging Structure of International Politics". International Security. Vol. 18, No. 21993, s.50
- Wolferen K.V. 1992. "Japon Gücünün Sırrı", Çeviren: İnci Kurmuş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları", Genel Yayın No: 308, Ankara
- Yeniçeri, Özcan, "Jeopolitik ve Jeostratejik Konumunun Türkiye'ye Yönelttiği Tehditler", <http://www.geocities.com/ibrahimkiras/cinrus.html>,Erişim Tarihi:09/12/2005
- Yıldızoğlu, E. 2004. "jeopolitiğin Geri Dönüşü", Stratejik Analiz, Aylık Uluslar arası ilişkiler Dergisi", Mart 2004, C.4,Sayı:47, Ankara